

MKM esialgsed ettepanekud EL 2040 kliimaeesmärkide teatisele 20.03.2024

MKMi esialgsed ettepanekud edastatakse Euroopa Komisjoni kahe teatise (2040. kliimaeesmärgid ja CO₂-heite tööstusliku haldamise) kohta. Ametlikud seisukohad esitame hilisemas faasis, vastavalt Riigikantselei resolutsioonile ja kui on olnud võimalus analüüsida huvigruppide sisendeid.

Peame vajalikuks, et Kliimaministeeriumi teeks täiendava arutelu seisukohtade koostamisel kaasates ka ettevõtjaid ja huvirühmasid enne seisukohtade kinnitamist Koordinatsioonikogu ja Vabariigi Valitsuse tasandil. Võimalikult kiirelt peaks valmima kliimaseaduse raames koostatav täiendavate meetmete prognoos (nn WAM+) heitkoguste vähendamise potentsiaalis osas, mis võimaldaks hinnata vähendamise potentsiaali ja sellega kaasnevat mõju.

Seisukohtade koostamisel oleme tutvunud huvigruppidele (Eesti Energia, Keemiatööstuse Liit, Toiduainetööstuse Liit, Elektritööstuse Liit, Metsa- ja Puidutööstuse Liit, Tallinna Lennujaam) tulnud ettepanekutega.

Ettepanekud seisukohtadeks:

- 1. Eesmärkide seadmisel ja elluviimisel on oluline tagada eeltingimused ambitsioonikate plaanide saavutamiseks nagu (tööstus)ettevõtete konkurentsivõime ja investeerimiskindlus, võimalike lahenduste olemasolu, tehnoloogiate arendamise võimekus ning soodne regulatiivne õigusruum. Samuti peame oluliseks ka põhjalikku mõjuhindangut Eesti majandusele ja selle erinevatele sektoritele eesmärkide saavutamiseks.**

Selgitus: ka Euroopa Komisjoni hinnangul saab 90% eesmärgi saavutada eeldusel, et vajalikud eeltingimused on täidetud. Teatistes on küll prioriteet ja fookus muutusteks hõlmates ka konkurentsivõime (sh tööstuse) toetamist, kuid samaaegselt puuduvad konkreetset ja õigeaegset lahendused tööstustele esseeisvate väljakutsete lahendamiseks.

Seetõttu leiame, et iga eesmärgiga peab kaasnema ka korralik kuluanalüüs (mõjuanalüüs), me peame teadma, mis iga eesmärgi seadmine maksma läheb.

Näiteks peaksid olema mõjuhindangus esile toodud, millised on sektoritele rakendatud nõuded, et kliimanetraalsuse eesmärgile vastata, milline on kaudne mõju tööstussektoritele KHG 90-95% vähendamise meetmetest (CO₂ tööstuslik sidumine, maakasutus, transport ja energeetika) ja milline on eelnevast tulenev investeringute vajadus. Oluline on arvesse võtta tehnoloogia arengut ja ülemaailmset konkurentsiolekorda.

Huvigrupid on välja toonud, et esmalt tuleb hinnata, kas Euroopa Komisjoni poolt teatistes välja toodud ambitsioonikad ideed on Eestile reaalselt jõukohased. Eesmärk peab olema realistlik ning võtma arvesse seda, milliste meetmete abil on võimalik vaheeesmärgi saavutada, milline on nende meetmete mõju ühiskonnale, sealhulgas ettevõtetele ja inimestele ning selgitama kes ja millises ulatuses kannab või on võimeline kandma eesmärgi täitmisega seonduvaid kulusid. Eestil on arukas teha

omapoolne pakkumine, mis lähtub riigi majandusolukorrast ja tegelikest võimalustest, tuginedes riiklikele eripäradele, sh olemasolevate kohalikele ressursside väärimdamisele ja eeliskasutusele ning tehnoloogia kättesaadavusele. Sellest tulenevalt võib olla tõenäolisem saavutada hüpe just pärast aastat 2040¹.

Oluline on analüüsida ka õigusliku raamistiku puudujääke uute tehnoloogiate ladusaks kasutuselevõtuks ja neid ajakohastada. Puudulik ja bürokraatlik õigusraamistik (Sh EL ülene) võib olla oluliseks takistuseks investeeringute tegemisel ja tehnoloogiate kiirel arengul/ kasutusele võtul. Väheste CO₂-heitega majandusele ülemineku puhul on väga oluline roll süsiniku kogumisel, säilitamisel ja kasutamisel, mistõttu on vajalik Euroopa Liidu toetust tehnoloogia ja taristu arendamiseks ning ühtlustatud õigusraamistik ja standardid vältides ülereguleerimist.

Üleminek väheste CO₂-heitega majandusele nõuab väga suuri investeeringuid. Selliste investeeringute tegemise eeldus on, et Euroopa Liidus luuakse ettevõtluskeskkond, mis soodustab kasvu ja stabiilsust ning pakub seeläbi ettevõtetele investeerimiskindlust. Praegu vähendab ettevõtete investeerimiskindlust ja rahvusvahelist konkurentsivõimet järjest kiirenevas tempos lisanduv ELi regulatsioonide hulk, millega kaasneb põhjendamatult suur koormus ja kulude kasv. Seetõttu tuleb 2040. aasta kliimaeesmärgi poole liikumisel vältida ülereguleerimist.

Muuhulgas toob Eesti Energia välja, et Euroopa Komisjoni mõjuanalüüs paraku ei sisalda tootmispiisavuse analüüsi (sh juhitavate võimsuste piisavuse analüüsi) ja erinevate elektritootmise tehnoloogiate kasutamist või kasutatavust kliimaeesmärkide saavutamisel. Tootmispiisavuse analüüsi juures on oluliseks komponendiks ka tarbimisenõudluse paindlikkus ja selle paindlikkuse soodustamine. Paraku ei käsitle komisjoni mõjuanalüüs tarbimisenõudluse temaatikat.

2. **ELi kliimapolitikaga (olemasoleva ja tuleviku) peab kaasnema ambitsioonikas tööstuspolitiika.** Vajadus on tegeleda tööstuse väljakutsetega, et leida selle ümberkujundamiseks äriiline põhjendus ja säilitada samal ajal konkurentsivõime. Oluline on tagada vajalikud leevendusinstrumendid rohetehnoloogiatele ülemineku jaoks. Vajalikud on ühised projektid ja kapitali kättesaadavust parandav ühine Euroopa rahastusmehhanism (kas toetuste, garantii- või laenumeetme näol) puhaste tehnoloogiate arendamiseks ning kasutuselevõtuks. Vajalik on teadmispõhiste heitmeid vähendavate tehnoloogiate toetus ja nende

¹ Lisaks Eesti Energia kirjust: Komisjoni **mõjuanalüüsi kohaselt peaks elektritootmine muutuma 2039. aastaks süsinikuneutraalseks**. Kuigi me toetame seda eesmärki ja leiame, et see on otstarbekas, tekitab meis siiski küsimusi selleks vajalike eeltingimuste loomine. Komisjon nimelt on enda mõjuanalüüsis teinud suure panuse süsinikupüüdmise tehnoloogiatele, mida täna tööstuslikul tasemel üldse veel ei kasutata. Näiteks, kui 2040. aastaks peaks EL-i CO₂ emissiooni tase langema ca 850 miljoni tonnini aastas, siis samaks ajaks on seatud eesmärgiks, et ca 400 miljonit tonni CO₂-te püütakse kinni. Kinnipüütud CO₂-st on ambitsioonikamate stsenaariumide kohaselt kavas ca 2/3 ladestada ja 1/3 kasutada uute toodete tootmiseks. Kusjuures **62% CO₂ kinni püüdmisest peaks toimuma elektritootmise sektoris (250 mln t)**. Võttes arvesse, et CCS&U tehnoloogia ei ole praegu tööstuslikult kasutatav ja selle rakendamine ei ole avatud elektriturul konkurentsivõimeline, siis me sooviks aru saada **milliseid meetmeid on kavas EL-il ja Eestil rakendada, et see 2040. aastaks väljapakutud eesmärgi üks kõige olulisemaid eeltingimusi, st. süsinikupüüdmise tehnoloogia massiline kasutusele võtmine, saaks reaalsuseks? Mis saab siis, kui see reaalsuseks ei saa?**

tehnoloogiate rakendamine, sh uue puhta tööstuse rajamise võimaldamine läbi kiirete loamenetluste.

Selgitus: juba ELPOL raamdokumendis 2023-2025 tööme välja, et EL kliima- ja keskkonnaeesmärkide elluviimiseks vajavad kõik liikmesriigid uusi tehnoloogiaid ja ärimudeleid. Euroopa ühishuviprojektide (*Important Projects of Common European Interest, IPCEI*) kontseptsioon ja rahastamine vajavad ülevaatamist, et laiendada osalevate liikmesriikide ringi. Vajalikud on ühised projektid ja kapitali kättesaadavust parandav ühine Euroopa rahastusmehhanism (kas toetuste, garantii- või laenumeeetme näol) puhaste tehnoloogiate arendamiseks ning kasutuselevõtuks. Samuti on vaja luua liikmesriikides rohetehnoloogiate ja roheliste ärimudelite arendamist toetavaid ökosüsteeme, mis aitavad ettevõtetel, eriti väike- ja keskmise suurusega ettevõtetel ühiselt kapitali kaasata.

Peame oluliseks kaasata lisaks VKEdele ka noored VKEd ja start-upid, kes aitavad arendada nn rohetehnoloogiaid ja agiilselt. See, et tehnoloogiaarenduse eri etappide jaoks peab looma ligipääsu kapitalile, on väga vajalik, ja pigem just skaleerimise faasis.

Peame oluliseks kliimaneutraalsete tehnoloogiatega seotud loamenetluste ja kooskõlastuste lihtsustamist ja lühendamist liikmesriikides. Siiski leiame, et juhul, kui tuleb läbi viia keskkonnamõju hindamine ning selle raames suuremahulised keskkonnauuringud, tuleks sellega täiendavalt arvestada ning anda liikmesriikidele mõningast paindlikkust.

Kliimaneutraalsete tehnoloogiate määrase osas on meie seisukoht olnud muuhulgas ka see, et peame oluliseks kliimaneutraalsete tehnoloogiate jaoks vajalike oskuste arendamisel tugineda olemasolevatele struktuuridele ja koostöövormidele nagu Erasmus+ programmi konsortsiumiprojektid ning eelistaksime mitte luua pakutud täiesti uut Euroopa platvormi.

Samuti toome välja, et kliimaneutraalne tööstus vajab sisendeid toorainete kujul. Investeeringute suunamisel maavarade projektidesse (kus juba kehtivad ranged keskkonnamõjud), näiteks kriitilised toormed, on oluline arvestada nende panust kliima ja energeetika eesmärkide elluviimisesse, mis hõlmab rohetehnoloogiate arendamist ja tootmist. Lisaks on teada, et rohepöördeks vajalike uute maardlate avamine võib aega võtta aastaid.

Eesti Metsa- ja Puidutööstuse Liit tõi välja, et selleks, et kõik ettevõtted (k.a VKE-d) saaksid võimalikult kiiresti samal ajal konkurentsivõimelistena turul püsides üle minna uudsetele vähese CO₂ heitega tehnoloogialahendustele on vaja ka toetada riiklikul tasemel uudsed tehnoloogialahenduste välja töötamist. Lisaks tuleb huvigruppide hinnangul lihtsamalt kättesaadavaks teha ja luua ettevõtetele koostöövõimalused ülikoolides töötavate teadlastega, et vajalikud tehnoloogilised lahendused oleksid valdkonnapõhisemad ja efektiivsemad.

Huvigruppide hinnangul on Euroopa Komisjoni ettepanekutes nimetatud uudsed nullnetoheitelised tehnoloogiad ja vähese CO₂ heitega tehnoloogialahendused (näiteks vesiniku tootmine elektrolüüsi teel, CO₂ kogumine ja kasutamine, CO₂ tööstuslik sidumine vms) ei ole kõigi ettevõtete jaoks turul saadaval ning nõuavad kasutuselevõtuks investeeringuid, on vaja elektrienergiaga ja kütustega varustatuse tagamiseks kaaluda üleminekulahenduste ja -tehnoloogiate kasutamist mis tagavad

ettevõtete turul püsimise konkurentsivõimelisena ja hoiavad riigi majanduse stabiilselt kasvamas.

- 3. Leiame, et kliimaeesmärkide elluviimiseks ning selleks, et sellega ei langeks oluliselt EL ettevõtete konkurentsivõime, peab panustama ka roheenergia kättesaadavusse ja taristute (energia ja ka transpordi taristute) toimimisse. Energiahinnad nii ettevõtjatele kui ka tarbijatele peavad jääma taskukohaseks ja siinkohal tuleb rõhutada, et oluline on säilitada tööstuse konkurentsivõime.**

Selgitus: tööstus vajab toimimiseks suuremal või vähemal määral konkurentsivõimelise hinnaga energiat. Soodsa hinnaga energiat on vaja ka mahukate andmekeskuste rajamisel Eestisse. Seega tööstuse eduka toimimise seisukohalt on oluline, et juhitavaid võimsusi on oluline säilitada ja juurde luua, et tasakaalustada tõusvat taastuvenergia osa, mis on juhitamatu. Selleks tuleb arendada energiataristuid, kulutõhusaid viise ja tehnoloogiaid roheenergia tootmiseks ja salvestamiseks ning CO₂ püüdmiseks. EL on pakkunud välja ka algatusi, mis keskenduvad rohetechnoloogiatele, nagu NZIA, kuid vaja on need ellu viia.

- 4. Oluline on luua turg kliimaneutraalsetele toodetele.**

Selgitus: turud kliimaneutraalsetele toodetele on juba tekkimas, kuid vaja oleks ambitsioonikamat plaani, näiteks riigihangetes kliimaneutraalsete toodete eelistamise nõudega. Turunõudlus tekitab ka ettevõtjatele ärilise põhjenduse. Kliimaneutraalsed tooted on üldjuhul kallimad ja ei suuda täna veel konkureerida kolmandatest riikidest pärit toodetega, kus keskkonnanõudeid sellisel määral ei arvestata.

- 5. Peame oluliseks, et eesmärkide saavutamise tee ja viisid oleksid liikmesriikide pädevuses, ning et liikmesriikidele võimaldatakse nende tööstussektori eripäradest lähtuvalt erisusi.**

Selgitus: Eesti asub Euroopa keskmest kaugemal ning seega vajab ühendusi EL teiste liikmesriikidega, et investeringud jõuaksid lihtsamalt Eestisse ning et Eesti ettevõtted saaksid skaleerida: ettevõtjad saaksid hõlpsamalt oma tooteid ja teenuseid minna tutvustama teistesse riikidesse. Seetõttu tuleks kriitiliselt üle vaadata, et Eestiga sarnaste EL riikide ühendused oleksid toimivad ja turvalised ka uute tehnoloogiate väljatöötamise faasis kui kliimaeesmärgid on juba seatud - näiteks keerulistes talvistes ilmaoludes, et meie ettevõtjad ei kaotaks seetõttu oma konkurentsivõimet. Tallinna Lennujaam on näiteks välja toonud, et eritehnikat ei ole võimalik hetkeolukorras oleva tehnoloogilise arengu tõttu viia vähese või nullheitega alternatiividele, lisaks on Lennujaam leidnud ka muid probleeme keskkonnanõuete täitmisel seoses tehnoloogiate turuvalmidusega, mis ei luba juba täna seatud eesmäärke täita.

Näiteks hankides alla 50 g CO₂/km heitega N-kategooria sõidukeid, jõudis lennujaam järeldusele, et Euroopa turul ei pakuta tehnilistele vajadustele vastavat sõidukit. Masinate vaates on takistavaks nii tehnoloogia puudumine, mis peaks vastu Eesti kliimas, kui majanduslikult ebamõistlik hind.

Sellest tulenevalt on oluline võimaldada üleminekuajal kompromisslahendusi, et vajalik tehnoloogia areng vastaks ettevõtete nõuetele.

- 6. Leiame, et kliimaeesmärkide 2040 raames toimuv üleminek rohetechnoloogiate laialdasemale kasutamisele ja süsinikuneutraalsetele energiaallikatele vajab energiajulgeoleku ning energiaga varustatuse kindluse vaates põhjalikku analüüsi.**

Kliimaeesmärkide seadmisel peame oluliseks, et on tagatud majandusjulgeolek ja elutähtsate teenuste toimimine, sh säilenõtkuse eesmärgil säiliks tehnoloogiate ja energiaallikate mitmekesisus. Arvestades nii lähimineviku kriise kui Ukraina sõja õpitunde, peavad rakendatavad lahendused tagama majanduse ja ühiskonna toimimise. Vastupidavus tuleviku kriiside suhtes annab kindlustunde ka ELis ja Eestis tegutsevatele ettevõtjatele oma äriplaanide ja investeringute realiseerimisel, samuti tagab elanikkonna hakkamasaamise hädaolukordades.

Selgitus: peame arvesse võtma muutunud julgeolekuolukorda ja tagama ühiskonna toimimise ka kriisides (näiteks julgeolekuintsident, millega mingi osa taristust (sealjuures kriitiline taristu) või tehnoloogiast või teatud energiaallikad ei toimi enam kas lühiajaliselt või pikemalt või ebaharilike ilmastikutingimuste puhul. Lisaks ilmastikust või õnnetustest tulenevatele hädaolukordadele tuleb eriti just Venemaa agressiivse käitumise tõttu arvestada vajadusega tagada majanduse ning ühiskonna toimimine riigikaitselistes kriisides või erinevate hübriidohtude ja -rünnakute korral; näiteks juba täna on olnud olukordi, mil sageduste segamine on häirinud lennuliiklust). Sellisteks puhkudeks peavad rakendatavad tehnoloogiad ja kliimapoliitika eesmärgid arvestama vajadusega tagada riigi toimimiseks vajalik taristu ning lahendused. Pakutavad lahendused peavad aitama hoida selliseid riske võimalikult madalana, et säilitada muuhulgas ka EL siseturgu atraktiivsena saabuvatele investeringutele. Siinkohal tuleb veel lisada, et liikmesriikide nn algtingimused on erinevad ning seetõttu tuleb säilitada paindlikkus tehnoloogiate, toorainete või energiaallikate kujul.

Ühtlasi tuleb hoolikalt hinnata oluliste tehnoloogiate või tootmisvõimsuste jaoks vajalike toorainete kättesaadavust ning tagada see EL tööstuste jaoks olulistest sektorites.

Erilist tähelepanu tuleb pöörata energiajulgeolekule ja energiaga varustatuse tagamise kindlusele, kuna energia kättesaadavus ning konkurentsivõimeline hind on aluseks majanduse ning ühiskonna toimimisele.

Samuti on oluline, et roheenergia taristu jõuaks kliimaeesmärkidega sammu pidada ning kasvavat nõudlust rahuldada, et ei tekiks pudelikaelu, mis võivad tekitada täiendavaid kriisiolukordi, kui ka rahulolematust ka ühiskonnas ja ettevõtjate seas.